

Er mysteriet Wallenberg løst?

M Bernt Schiller
Varför ryssarna tog
Raoul Wallenberg
Natur och Kultur

I den aller nyeste litteratur om Raoul Wallenberg er det ofte snakk om fakta og legender. Forfatterne mener åpenbart at det på spinkelt grunnlag kan ha dannet seg mytiske forestillinger om det som etterhvert skiller seg ut som det riktige.

AV OTTAR RAASTAD

Denne skjelningen mellom sant og delvis sant ble særlig aktuell da russerne under sin glasnost beredvillig sporet opp svenskens siste personlige eiendeler, som bevislig hadde vært hans der han satt i Lubjanka fengsel inntil sin død ved sykdom 17. juli 1947. Hans arrestasjon fant sted i Budapest 6. februar 1945.

Hvordan forklare fakta?

Russerne har jo hele tiden hevdet at dette ble Wallenbergs ulykkelige skjebne, men det kunne være gode grunner til ikke å tro dem. Bernt Schiller, også svensk, er en meget seriøs etterforsker, og går så langt i sine konklusjoner at han sier han har svært vanskelig for å tro på alle de forlydender verden har hørt om landsmannens endelikt.

Ingen venter jo idag at han skal oppspores, men årsakssammenhengen om hans dypt urettferdige skjebne må vi få klarhet i. Fra norsk hold har den fremtredende politiker på venstresiden, Løsrnes, referert i sin memoarbok i høst at hektingen av Wallenberg var en hevnaakt fordi svenskene svek et løfte til Sovjet om å yte store leveranser etter krigen. Amerikanerne satte seg imot, og dermed var signalet gitt til hevn.

«Svenskene er jo tyskvennlige»

Dette bidrag til en oppklaring kan Schiller tydeligvis ikke kjenne til, derimot en rekke andre omstendigheter som han skildrer detaljert i sin tillitvekkende bok. Men også han har en viss hang til å komme bort til legender. f. eks. når han mener å vite at Wallenberg og den beryktede Eichmann skal ha spist middag sammen. «Legender pleier å være politisk brukbare,» bemerker han som forklaring.

Poenget er klart nok. Jøden Wallenberg gav på dette tidspunkt sterkt inntrykk av å prøve å ville avbøte nazistenes hat mot jødene. Riktignok kunne de tenke seg etter krigen å skat-

te dem et land å leve i men det måtte bli på Madagaskar.

Videre hadde svensken direkte deltatt i forhandlinger for å prøve å løskjøpe jødene i deres konsentrasjonsleire. Mot slutten av krigen utnyttet Himmler dette for å blidgjøre vestmakterne og dermed fortsette kampen mot Sovjet. Han spekulerte også i den vanlige oppfatning i Ungarn og Østerrike at Sverige

hadde en tyskvennlig holdning - og hadde de ikke det?

Det eksisterte en Nansen-plan

Føreløbig hadde ingenting hendt som kunne ramme Wallenberg. Han var som diplomat i full aktivitet med tanker om også å komme jødene til hjelp etter krigen. Dette hadde han samlet i hva han kalte sin Nan-

sen-plan. Det skulle dreie seg om ren humanitær hjelp, i stor likhet med hva vår landsmann ytet i sin tid i det revolusjonsrammede Russland.

Det å være tyskvennlig var neppe noen merkelapp som passet på Wallenberg. Om til og med høytstående nazi-militære gjernere ville ta ham til inntekt for seg, stirret de seg nok blinde på diplomaten og oppdaget hel-

ler ikke den store menneskevennen bakom.

Men så begynte alt å snu seg. Den russiske krigsmaskin stoppet ikke, men nærmet seg Ungarn. Egentlig ble landet et lett bytte, og ingen diplomater kom i skuddlinjen. Tvertimot gikk russerne inn for å beskytte dem, blant dem Wallenberg. Ordrett gikk de militære etter denne befaling:

- Tiltak for å beskytte herr R. Wallenberg og hans eiendom er vedtatt av de sovjetiske militærmyndigheter. Så langt var det ingen fare.

Han er jo storkapitalist

De gav seg rundelig tid med ham. Høflig underrettet man UD i Stockholm om sitt tiltak. Dem imellom ble det likevel andre toner etterhvert. Wallenberg hadde jo vært og var sikkert fremdeles tysk spion! Selvsagt hadde de fått snusen i hans frekventering hos de før nevnte fremstående nazister. Det lukket råtten.

Men verst av alt ble hans kapitalistiske avstamning fra den erkekonservervative Wallenberg-familien. Skulle de finne seg i å la en person med et slikt rulleblad slippe som en vanlig diplomat? Det ville være fjernet fra kurant sovjetjustis.

Så sørget de for å plassere ham på ulike steder både i og utenfor Moskva, mens mistankene mot ham bare økte i sikkerhet.

Madamme Kollontaj - en lumsk type

Hun var blitt en sagnomsust skikkelse i kommunist-hierarkiet, en usedvanlig hard nøtt, og ikke uten innflytelse. Hun er avbildet i boken med favnen full av blomster, idet hun går på flyet fra Stockholm til Moskva. Det hun mente å ha å gjøre i Sverige var å overtale utenriksministeren til ikke å foreta seg noe i affæren Wallenberg! Hadde denne damen inntatt en annen holdning, ville kanskje den ulykkelige fangen vært i live idag.

Isteden ble han bare behandlet mer og mer som en vanlig fange og endte altså sine dager som nevnt. Det var i oktober 1989 at hans eiendeler under en pressekongress i Moskva ble overlevert. Seansen er avbildet i boken og gir et meget dokumentarisk inntrykk. Russeren Jakovlev spilte en sentral rolle under oppklaringen og var selv ikke i tvil om sannheten og realitetene i Wallenberg-tragedien.

Anmelderen er likevel ikke i tvil om at handelsavtalen som måtte skrinlegges, ble en medvirkende årsak i den makabre utviklingen av hans sak.